

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

дошкільної, початкової освіти та мистецтв імені Валентини Волошиної
(повна назва інституту, факультету)

музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії
(повна назва кафедри)

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: «Українська етноінструментальна музика та діалектні різновидності
інструментів та народних танців»

Студента 2 курсу ММ групи

Галузі знань 02 Культура і мистецтво

Спеціальності 025 Музичне мистецтво

Богатиря Сергія Юрійовича
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства,
професор університету Завальнюк А. Ф.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис)

Члени комісії _____
(підпис)

(підпис)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. КЛАСИФІКАЦІЯ МУЗИЧНИХ ЕТНОІНСТРУМЕНТІВ ТА НАРОДНИХ ТАНЦІВ	6
1.1 Українські музичні етноінструменти.....	6
1.2 Жанри етноінструментальної музики та їх діалектні різновиди....	25
1.3 Про збереження етноінструментальної музики.....	29
РОЗДІЛ II. ПРО ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТА НАУКОВЕ ВИВЧЕННЯ ЕТНОІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ	31
2.1 Українські кобзарі – унікальне явище української музичної етнокультури.....	31
2.2 Роль кобзарства у збереженні українського етноінструментального мистецтва.....	35
2.3 Наукові праці про українське етноінструментознавство.....	40
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	55

ВСТУП

Актуальність даної теми полягає в тому, що музично-інструментальна культура українців є надзвичайно унікальною та самобутньою. Питання про її дослідження та вивчення завжди було цікавим та актуальним для вчених фольклористів, дослідників, митців та шанувальників прадавньої музичної етнокультури. Особливо гостро стоїть це питання в наш час і коли цією темою зацікавились керівники інструментальних народних колективів та наукові дослідники національної етноінструментальної культури.

В епохи зародження пісенних календарних та родинних обрядів прадавні звукові пристрої еволюціонували в музичні етноінструменти. Так з'явилися три основних групи музичних етноінструментів: ударні, духові та струнні.

Таким чином зародилась самобутня музично-інструментальна культура, яка збагатила духовне життя людини. Фольклорна пісенна та інструментальна музика впродовж тисячоліть набула високого естетичного та художнього рівня і стала невід'ємною потребою в суспільстві.

На сучасному етапі зростання інтересу до розвитку національних мистецтв етноінструментальна музика стала важливою у вихованні підростаючого покоління.

Наукове вивчення пісенно-інструментального фольклору розпочалось в Європі лише з кінця XVIII століття, в Україні перші наукові дослідження музичного інструментарію почали з'являтися століттям пізніше. Кінець XIX початок XX століття.

Так першим дослідженням про українські музичні етноінструменти була стаття М. Лисенка «Народні музичні інструменти на Україні» надрукована на сторінках Львівського журналу «Зоря» (1894 р.). В ній Лисенко дав характеристику й цінні вказівки про історичний розвиток гуслі, ліри, кобзи-бандури, торбана, цимбал. Цінною роботою М. Лисенка була «Характеристика музичних особливостей малоруських дум і пісень,

виконуваних кобзарем Вересем», яка була опублікована в 1877 р. В цій роботі і вперше на Україні було подано науковий аналіз методики, ритміки, гармонії і ладових особливостей українських народних пісень та дум.

Пізніше до проблеми українських народних інструментів звернувся видатний етномузиколог Ф. Колесса, у своїх працях про думи, а також у своїй статті «Українські народні музичні інструменти», які він написав у 20-х роках. Праця була вперше опублікована в 1970 р.

Грунтовною працею про українські етноінструменти є «Музичні інструменти українського народу» Гната Хоткевича, яка була опублікована в м. Харкові в 1930 р. В цій роботі автор детально описує автентичні народні українські музичні інструменти, подає класифікацію з коментарями регіональних назв і специфіки цих інструментів. Тодішня критика засудила роботу Хоткевича, як націоналістичною, а автор був страчений в 1938 році.

Тема музичних етноінструментів розглядається в роботі М. Грінченка «Вибране», а також сучасного музикознавця І. Мацієвського. Тому дана тема роботи сучасна і актуальна.

Об'єкт: народна етноінструментальна музична творчість.

Предмет: жанри музичних етноінструментів та етноінструментальної музики та їх діалектні особливості.

Мета дослідження:

1. Розглянути назви етноінструментів та їх діалектичні назви.
2. Дослідити жанри етноінструментальної музики та їх діалектні різновиди, специфіку засобів музичної виразності, походження та історію їх розвитку.
3. Висвітлити українську бандуру, як унікальне явище у світовій інструментальній творчості.

Завдання дослідження:

1. Висвітлити еволюційний період розвитку музичних етноінструментів.

2. Розкрити специфіку діалектичних назв етноінструментів та відповідних видів етноінструментальної музики.

3. Висвітлити еволюційні видозміни від кобзи до бандури.

Наукова новизна полягає в тому, що жанри та назви музичних інструментів розглядаються за територіальними та діалектними ознаками. Особливим розмаїттям назв характерні західні регіони України, про що йдеться в першому розділі роботи.

Апробація та впровадження результатів

Основні положення та результати дипломного дослідження обговорених на засіданнях кафедр та звітних наукових конференціях студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського у 2017-2018 роках.

Магістерські роботи: Богатир С.Ю. підготував статтю «Українські етноінструменти в кобзарській творчості». Збірник наукових праць «Актуальні проблеми музичної освіти та виховання» / ВДПУ ім. М. Коцюбинського, ред. Н.Г.Мозгальова, О.Ю.Теплова. – Вінниця 2019р.: ФОП – Випуск 6.

Структура та обсяг роботи. Робота складається з двох розділів. Загальних висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи 58 сторінок, з них 54 сторінок основного тексту.

Список використаних джерел та літератури:

1. Грінченко М. О. Вибране. Київ : Рад. шк., 1959. 532 с.
2. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. Київ : Вид. Савчук О. О., 2012. 512 с.
3. Шумська І. П. Народна інструментальна музика. Київ, 1989.
4. Грінченко М. О. Історія української музики. Київ : Спілка, 1922. 278 X с.
5. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти. Київ : Наук. думка, 1967. 243 с.
6. Грушевська К. Українські народні думи. Київ : Держ. вид-во України 1927. Т. 1. VI–XII, 175 с.
7. Демуцький П. Ліра і її молитви. Київ, 1903. 68 с.
8. Дмитрієв М. Кобзарі минулого і будущини. *Рід. край*. Полтава, 1907. № 16. С. 8–9.
9. Ефименко П. Шпитали в Малороссии. *Киев. старина*. 1883. Т. 5. С. 709–727.
10. Вертій О. Діброва Г. Євген Адамцевич : спогади, статті, матеріали. Суми : Собор, 1999. 95 с.
11. Ємець В. Кобза та кобзарі. Берлін : Укр. слово, 1923. 111 с.
12. Кардан Б. П., Омельчинко А. Ф. Народні співці-музиканти на Україні. Київ : Муз. Україна, 1980. 87 с.
13. Квітка К. В. До вивчення побуту лірників. *Первісне громадянство*. 1928. Вип. 2/3. С. 115–129.
14. Кирдан Б. П. Думы. *Украинские народные думы*. Москва, 1972. С. 10.
15. Колеса Ф. М. Мелодії українських народних дум. Київ : Наук. думка, 1969. 586, [5] с.
16. Колеса Ф. М. Про генезу українських народних дум : (укр. нар. думи у відношенні до пісень, віршів і похорон. голосінь). Львів : [б. в.], 1921. 144 с. Корнилович М. И. Из области местного народного творчества. *Киев. старина*. 1898. Т. 63.
17. Котляревський І. П. Енеїда. Київ : Рад. шк. 1989. 286 с.
18. Кудринський Ф. Старцы. Киев : Тип. Корчак-Новицкого, 1894.
19. Житецький П. Г. Про українські народні думи. Київ : Друкар, 1919. 126 с.

20. Закревський Н. Старосветский бандуриста. *Избранныя малороссийская и галицкия песни и думы*. Москва, 1860. Т. 1. [24], VI, VIII, 11–136 с., 1 л. нот.
21. Возняк М. З. З культурного життя України. XVII–XVIII в. *Записки товариства імені Шевченка*. Львів, 1919. С. 10–38.
22. Гайдай М. Народні голосіння. *Етнографіч. вісн.* 1928. № 7. С. 70.
23. Грица С. Й. Українські думи в міжетнічному діапазоні. *Родовід*. 1995. № 11. С. 76.
24. Гримич М. Виконавці українських дум. *Родовід*. 1992. № 3. С. 15
25. Горняткевич А. Віддзеркалення лірницько-кобзарського побуту в лебійській мові. *Посвіт*. 1994. № 2. С. 14–21.
26. Горленко В. П. Кобзари и лирники. *Киев. старина*. 1884. Т. 8. С. 21–50.
27. Горленко В. П. Бандурист Иван Крюковський. *Киев. старина*. 1882. Т. 4. С. 481–518.
28. Гнатюк В. Лірники. Лірницькі пісні. *Етнографіч. зб.* Львів. 1896. Т. 2. С. 1–73.
29. Лисенко М. В. Народні музичні інструменти на Україні. Київ : Мистецтво, 1955. 63 с. : ноти.
30. Лысенко Н. В. Характеристика музыкальных особенностей малорусских дум и песен исполняемых кобзарем Вересаем. Киев, 1874.
31. Лысенко Н. В. О торбане и музыке песен Видорта. *Киев. старина*. 1892. Т. 36. С. 381–387
32. Лисенко М. В. Дума про Хмельницького та Барабаша. *Киев. старина*. 1888. Т. 22. С. 15.
33. Лукашевич П. Малороссийская и червонорусская народные думы и песни. СПб : Типография Эдуарда Праца, 1836. 186 с.
34. Малинка А. Н. Кобзар Петро Герасько та лірник Максим Прищенко. *Киев. старина*. 1893. №. 9. С. 442–443.
35. Малинка А. Н. Кобзари и лирники: Терентий Пархоменко, Никифор Дудка, Алексей Побегайло. *Земский сб. Черниговской губернии*. Чернигов, 1903. № 4. С. 60–92.
36. Мартинович П. Д. Кобзар Іван Кравченко (Крюковський). *ІМФЕ*. Ф. 11-4. Од. зб. 565.
37. Мартинович П. Д. Козацькі пісні. Кобзар Хведір Гриценко. 1885 р. *ІМФЕ*. Ф. 11-4. Од. зб. 592.
38. Пачовський М. Дещо про руські билини і думи. Львів, 1893. 21 с.
39. Петров П. Е. К репертуарам лирников. *Сб. Ист.-филол. о-ва при ин-те князя Безбородко в Нежине : посвящается проф. Вячеславу Ивановичу*

Петру по случаю исполнившейся его сорокалетней пед. и ученой деятельности (1873–1913). Нежин, 1913. Вып. 1. С. 1–20.

40. Правдюк А. Кобзарь Егор Мовчан. Москва : Музыка, 1966. 42 с.

41. Правдюк О. А. Роменський кобзар Євген Адамцевич. Київ : Муз. Україна, 1971. 130 с.

42. Правдюк О. А. Ладові основи української народної музики. Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. 196 с.

43. Пчілка О. Відродження кобзи. Кобза й кобзарі. *Рід. край*. Полтава, 1907. № 11. С. 8.

44. Пшерембський З. Є. Корбова ліра у Польщі. *Родовід*. 1996. № 11. С. 43–56.

45. Ревуцький Д. М. Українські думи та пісні історичні. Харків ; Київ : Держ. вид-во України, 1930. 273, [7] с.

46. Рильський М. Т., Лавров Ф. І. Кобзар Єгор Мовчан. Київ : Вид-во АН УРСР, 1958. 32 с.

47. Риман Г. Музыкальный словарь. Москва ; Лейпциг, 1896. 582 с.

48. Русов А. А. Несколько слов о значении трудов и творчества Н. В. Лысенка для малорусского народа. *Киев. старина*. 1904. № 10/12. С. 9–12.

49. Скальковський А. История новой Сечи или последнего Коша Запорожского. Одесса, 1841. 461 с.

50. Сковорода Г. С. Сочинения : в 2 т. Москва : Мысль, 1973.

51. Сластинов А. Г. Кобзарь Михайло Кравченко и его думы. *Киев. старина*. 1902. Т. 77. С. 303–331.

52. Сперанский М. Н. Южнорусская песня и современные её носители: по поводу бандуриста Т. М. Пархоменко. *Сб. ист.-филол. о-ва при лицее им. кн. Безбородко в Нежине*. 1904. Т. 5. С. 97–230.

53. Струмінський М. К. Про лірників. 1924–1927 р. *ІМФЕ*. Ф 6-5. Од. 36. 203.

54. Сумцов Н. Ф. Культурные переживания. *Киев. старина*. 1889. Т. 24.

55. Сумцов Н. Ф. Шпиталь в м. Боромле. *Киев. старина*. 1883. Т. 7. С. 709–727.

56. Супрун Н. О. Гнат Хоткевич, музикант : муз.-теорет. дослідж. Рівне : Ліста, 1997. 280 с.

57. Тиховський П. Кобзари Харьковской губернии. *Сб. Харьков. ист.-филол. о-ва*. Харьков, 1902. Т. 13. С. 135–138.

58. Ткаченко Г. К. Основи гри на народній бандурі. *Родовід*. 1995. № 11. С. 112–114.

59. Ткаченко-Петренко Е. Думы в изданиях и исследованиях. *Україна*. Київ, 1907. Т. 3, кн. 7/8. С. 144–185.
60. Українська література XVIII ст. Київ : Наук. думка, 1987. 588 с.
61. Українська поезія. Середина XVII ст. / упоряд.: В. І. Кречотень, М. М. Сулима. Київ : Наук. думка, 1992. 680 с.
62. Український кант XVII–XVIII століть / упоряд. Л. В. Івченка. Київ : Муз. Україна, 1990. 199 с.
63. Устав Киевского цирюльнического цеха 1767 года. *Киев. старина*. 1883. № 11. С. 471.
64. Фаминцын А. С. Гусли. Русский народный инструмент : ист. очерк Ал. С. Фаминцына. Санкт-Петербург : О-во любителей древ. письменности, 1890. [6], 138, 8 с.
65. Фаминцын А. С. Скоморохи на Руси. Санкт-Петербург : Тип. Э. Арнольда, 1889. [4], 191 с.
66. Хай М. Й. Лірницька традиція як феномен української духовності. *Родовід*. 1993. № 6. С. 57–67.
67. Харків В. Відомості про лірників, кобзарів та сопілкарів. *ІМФЕ*. Ф. 6 – 4. Од. зб. 185.
68. Харків В. Кобзар Симоненко Дем'ян Гаврилович. Пісні без мелодії та з мелодіями. *ІМФЕ*. Од. зб. 184.
69. Харків В. Конструкції, обміри, фото лір з Харківщини та Полтавщини. *ІМФЕ*. Од. зб. 91.
70. Харків В. Нотатки та замітки про ліру. *ІМФЕ*. Од. зб. 24.
71. Хоткевич Г. М. Українські народні музичні інструменти. *Пам'ятки України. Історія та культура*. 1995. № 1. С. 25.
72. Хоткевич Г. М. До історії кобзарської справи. *Червон. шлях*. Харків. 1927. № 5. С. 180–189.
73. Хоткевич Г. М. Музичні інструменти українського народу. Харків : Держ. вид-во України. 1930. 282, [6] с.
74. Черемський К. П. Повернення традиції. З історії нищення кобзарства Харків : [б. в.], 1999. 287 с.
75. Черкаський Л. М. Живі струни України. Київ : Academia, 1999. 107 с.
76. Чикаленко Е. Х. Лирник Василий Мороз. *Киев. старина*. 1896. Т. 11. С. 9.
77. Шабліовський Є., Деркач В. Перший класик нової української літератури. *Котляревський І. П. Твори*. Київ, 1980. С. 5–20.
- 78.

